Eduskunnan lakivaliokunnalle

Asia: HE 212/2018 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Espoon käräjäoikeus kiittää tilaisuudesta antaa asiantuntijalausunto ja lausuu lausuntonaan kunnioittaen seuraavan.

1. Yleistä

Rikoslain 20 luvun seksuaalirikoksia koskeva lainsäädäntö on muotoutunut osauudistusten kautta 1.1.1999 voimaan tulleen kokonaisuudistuksen jälkeen, ja säännöstö on siksi varsin monimutkainen ja hankala myös soveltajan kannalta.

Myös ratkaisut rangaistusasteikkojenkin osalta tulisi kuitenkin tehdä osana kokonaisarviointia. Hallituksen esityksen perusteluissa on kyllä todettu, että myöhemmin tulee erikseen arvioitavaksi raiskausrikoksiin ja suostumukseen liittyvät kysymykset, eikä nyt kysymyksessä oleva ainoastaan törkeimpien lapsiin kohdistuvien rikosten rangaistustasoa koskeva esitys ole ristiriidassa tai estä myöhempiä uudistuksia. On kuitenkin huomattava, että jos esimerkiksi raiskauksen tunnusmerkistö perustetaan nykyisen pakottamisen tai avuttoman tilan hyväksikäyttämisen sijasta suostumuksen puutteeseen, se johtanee siihen, että raiskausrikosten rangaistustasoakin joudutaan tarkastelemaan taas uudelleen. Lisäksi se johtanee myös lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten arvioinnissa siihen, että teko voidaan katsoa raiskaukseksi ilman, että joudutaan pohtimaan kysymyksiä pakottamisesta ja uhrin vastustamisesta.

Hallituksen esityksessä todetuin tavoin lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja törkeän seksuaalisen hyväksikäytön tekotapojen kirjo on laaja. Selvää on, että lapsiin kohdistuneet seksuaalirikokset ovat aina ehdottoman moitittavia. Kun kuitenkin jo lain sukupuoliyhteyden määritelmän täyttävä teko voi olla esimerkiksi erittäin lyhytaikainen sormen työntäminen lapsen sukuelimeen tai toistuva vuosia jatkunut sukupuolielimellä lapsen kehoon tunkeutuminen, tekojen moitittavuudessakin on isoja eroja saman rikosnimikkeen puitteissa. Rangaistusasteikkojen tulee siten olla sellaisia, että ne mahdollistavat oikeasuhtaisen rangaistuksen määräämisen.

Viimeaikaisessa ratkaisukäytännössä korkein oikeus on ratkaisujensa lopputuloksissa ja perusteluissa korostanut lapseen kohdistuneiden seksuaalirikosten moitittavuutta (ratkaisut KKO 2017:50 ja KKO 2018:35). Korkeimman oikeuden kannanotoilla on oikeuskäytännön kannalta suuri merkitys.

2. Hallituksen esitys HE 212/218

2.1. Esitys lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan enimmäisrangaistuksen nostamisesta 4 vuodesta 6 vuoteen vankeutta

Kun edellä todetuin tavoin lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tekotapojen kirjo on laaja, se puoltaa rangaistusasteikon laajentamista. Jos kuitenkin lapsen seksuaalisen hyväksikäytön rangaistusmaksimiksi tulee 6 vuotta, voidaan kysyä, mikä olisi se menettely, jota ei katsottaisi törkeäksi lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi, mutta josta tulisi tuomita nykyistä maksimirangaistusta 4 vuotta pitempi rangaistus lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä.

Rangaistusasteikon maksimin korottamisella on yleisestävää vaikutusta, mutta käytännön tasolla vaikutus rangaistuskäytäntöön voi olla vähäinen.

Käräjäoikeuden käsityksen mukaan enimmäisrangaistuksen korottaminen ei ole tarpeen.

2.2 Esitys törkeästä lapsenraiskauksesta

Edellä yleistä kohdassa todetuin tavoin, kun raiskausrikoksen tunnusmerkistöön ei ole esitetty muutosta ja kun nykyistä tunnusmerkistöä on voitu tulkita siten, ettei raiskauksen tunnusmerkistö lapsen kohdalla välttämättä täyty, kun ei ole kysymys pakottamisesta, monessa suhteessa merkittävin kysymys jää edelleen lainsäädännöllisesti vastausta vaille.

Nykyiseen verrattuna rangaistusasteikon maksimirangaistus vähenisi rikoslain 7 luvun säännökset huomioon ottaen 13 vuodesta 12 vuoteen vaikka minimirangaistus nousisi 2 vuodesta 4 vuoteen. Tämä on ristiriitaista, mutta kuten hallituksen esityksessä on todettu, minimirangaistus on enimmäisrangaistusta merkittävämpi rangaistustasoon vaikuttava tekijä.

Ehdotetun minimirangaistuksen määrääminen saattaa johtaa jonkinlaiseen hyppäykseen rangaistusten määräämisessä ja vaikeuksiin lapsenraiskausrikosten ja muiden rikosten moitittavuuden oikeasuhtaisessa arvioinnissa.

Käräjäoikeuden käsityksen mukaan lapsenraiskausta koskevan rangaistussäännöksen käyttöönotto on perusteltavissa, mutta silti tulisi harkita, onko minimirangaistukseksi riittävä 3 vuotta vankeutta, jotta lapseen kohdistuvat seksuaalirikokset muodostaisivat yhtenäisen kokonaisuuden.

3. Aloite törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön minimirangaistuksen nostamisesta 2 vuodeksi ja aloite lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön nimikkeen muuttamiseksi lapsen raiskaukseksi

Kuten hallituksen esityksessä ja esimerkiksi korkeimman oikeuden ratkaisuista KKO 2011:102 ja KKO 2017:50 ja niiden perusteluista ilmenee, törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistön sisälläkin teot saatavat moitittavuudeltaan poiketa huomattavasti toisistaan.

Kysymys siitä, onko perusteltua käyttää ehdollista vankeusrangaistusta vakavien rikosten seuraamuksena, on yleinen, eikä liity vain lapsiin kohdistuneisiin seksuaalirikoksiin. Oikeuskäytännöstä kuitenkin ilmenee, että alle kahdenkin vuoden rangaistus ensikertalaiselle voidaan tuomita ehdottomana.

Käräjäoikeuden käsityksen mukaan, mikäli minimirangaistusta katsotaan perustelluksi korottaa, korotus 1 vuodeksi 6 kuukaudeksi vankeutta riittävässä määrin ohjaa rangaistuskäytäntöä siihen, että ehdollisen vankeusrangaistuksen käyttöala seuraamuksena lapsen törkeästä seksuaalisesta hyväksikäytöstä on suppea.

Vakiintuneesti raiskaus on rikosnimike tietyn tyyppiseen tarkoin määriteltyyn rikolliseen menettelyyn, kun taas lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäyttö on tunnusmerkistöltään avoin. Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ei ole vähättelevä rikosnimike, ja moitittavuus osoitetaan rangaistusten kautta.

Käräjäoikeuden käsityksen mukaan vakiintunutta rikosnimikettä ei tule muuttaa.

4. Aloite minimirangaistuksen korottamisesta koskien seksuaalipalvelujen ostamista nuorelta ym.

Aloitteessa todetut rikokset ovat ilmiasultaan moninaisia ja näin myös moitittavuudeltaan erilaisia. Esimerkiksi verrattaessa muutaman yksittäisen lasta koskevan sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan hallussapitoa laajahkoon lapsipornografian levittämiseen. Minimirangaistuksen nostaminen näistä aloitteessa mainituista rikoksista, jotta rikoksiin syyllistyneille saataisiin rikosrekisterimerkintä ja tätä kautta estettäisiin syyllisten mahdollisuus työskennellä lasten parissa, ei ole siksi käräjäoikeuden käsityksen mukaan

perusteltua. Tiedon välittäminen lapsien kanssa työskentelyn kannalta arveluttaviin rikoksiin syyllistyneistä tulee toteuttaa muulla tavoin kuin minimirangaistusta korottamalla.

5. Aloite vanhentumissäännöksiä koskevaksi muutokseksi

Koska lapseen kohdistuvissa seksuaalirikoksissa lapsi useinkaan ei edes ymmärrä, että hänen oikeuksiaan on loukattu, on uhri vasta hyvinkin paljon myöhemmin aikuistuttuaan kypsä arvioimaan itseensä lapsena kohdistunutta menettelyä. Syyteoikeuden vanhentumista koskevan määräajan pidentämiseen on näin arvioituna kyllä perustelunsa.

Asian arvioinnissa on otettava kuitenkin huomioon se, että ajan kulumisen johdosta myös näytön saaminen siitä, mitä on tapahtunut, vaikeutuu. Seksuaalirikoksen uhriksi joutuneelle myös oikeudenkäynti useinkin on pyykkisesti kuormittava.

Käräjäoikeus katsoo, että kysymys siitä, tulisiko erilaisten lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten syyteoikeuden vanhentumista pidentää, edellyttää perusteellista valmistelua ja se tulee arvioida osana isompaa uudistusta.

Espoossa 13. päivänä marraskuuta 2018

Ilkka Lahtinen
Laamanni
Espoon käräjäoikeus

Juha Lehto
Käräjätuomari, osastonjohtaja
Espoon käräjäoikeus